

INFLATSIYA VA AHOLINING REAL DAROMADLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK

i.f.d Shermuhammedov.B.U

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Turg'unova Zohida Shavkat qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti 2-kurs talabasi

zohidaturgunova42@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada inflatsiya jarayonlarining aholi real daromadlariga ta'siri iqtisodiy tahlil asosida o'rganilgan. Tadqiqotda inflatsiyaning asosiy omillari, uning aholi daromadlari va xarid qobiliyatiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, narxlar darajasining o'sishi natijasida aholining farovonligi, turmush sifati hamda ijtimoiy tengsizlik darajasining o'zgarish tendensiyalari yoritilgan.

Maqolada O'zbekiston iqtisodiyoti misolida so'nggi yillardagi statistik ma'lumotlar asosida inflatsiya sur'atlari bilan real daromadlar o'rtasidagi teskari bog'liqlik aniqlangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, inflatsiyaning yuqori darajasi aholining real daromadlarini kamaytiradi, bu esa iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi. Xulosa qismida inflatsiyani pasaytirish, aholining daromadlarini himoya qilish va ularning real qiymatini saqlab qolishga qaratilgan taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: *Inflyatsiya jarayonlari, Aholi daromadlari, Xarid qobiliyati, Pul qadrsizlanishi, Iqtisodiy barqarorlik, Turmush darajasi, Real daromad, Moliyaviy siyosat, Bozor munosabatlari inflatsiya, real daromadlar, farovonlik, iqtisodiy barqarorlik, iste'mol narxlari indeksi, ijtimoiy tengsizlik, O'zbekiston iqtisodiyoti.*

Abstract

This scientific study analyzes the interrelationship between the level of inflation and the real incomes of the population. The paper highlights the main causes of inflation in the economy, its impact on living standards, and the mechanisms leading to a decline in real incomes. It also examines the effect of price increases on purchasing power, changes in the value of the consumer basket, and the effectiveness of socio-economic policies implemented by the government.

During the research, statistical data, economic analysis methods, and dynamic indicators were used to demonstrate the inverse proportional relationship between inflation and real incomes. The study concludes with practical recommendations aimed at preserving the real incomes of the population and reducing inflationary pressure.

Keywords: *inflation, real incomes, purchasing power, welfare, economic stability, consumer price index, social inequality, economy of Uzbekistan. Inflation*

processes, Household of living, Real income, Fiscal policy, Market relations incomes, Purchasing power, Consumer prices, Currency depreciation, Economic stability

Аннотация

В данном научном исследовании анализируется взаимосвязь между уровнем инфляции и реальными доходами населения. В работе раскрываются основные причины инфляции в экономике, их влияние на уровень жизни населения, а также механизмы снижения реальных доходов.

Кроме того, рассматривается воздействие роста цен на покупательную способность, изменение стоимости потребительской корзины и эффективность проводимой государством социально-экономической политики. В ходе исследования на основе статистических данных, экономических методов анализа и динамических показателей доказана обратно пропорциональная зависимость между инфляцией и реальными доходами.

В заключение разработаны предложения и рекомендации, направленные на сохранение реальных доходов населения и снижение инфляционного давления.

Ключевые слова: *инфляция, реальные доходы, покупательная способность, благосостояние, экономическая стабильность, индекс потребительских цен, социальное неравенство, экономика Узбекистана*
Инфляционные процессы, Доходы населения, Покупательная способность, Потребительские цены, Обесценивание денег, Экономическая стабильность, Уровень жизни, Реальные доходы, Финансовая политика, Рыночные отношения

Kirish

Inflatsiya – bu iqtisodiyotdagi umumiy narxlar darajasining doimiy oʻsishi boʻlib, u mamlakatdagi pul muomalasi, ishlab chiqarish hajmi va aholining turmush darajasiga bevosita taʼsir koʻrsatadi.

Narxlarning oshishi natijasida aholining daromadlari miqdor jihatidan oʻzgarmasa ham, ularning xarid qobiliyati pasayadi, yaʼni bir xil pulga ilgari sotib olinadigan tovar va xizmatlar miqdori kamayadi. Shu sababli inflatsiya aholining real daromadlarini kamaytiruvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Real daromad — bu aholi qoʻlida mavjud nominal daromadning narxlar oʻsishidan keyin saqlanib qolgan haqiqiy qiymatini bildiradi. Inflatsiya darajasi oshgan sari real daromad kamayib, bu esa isteʼmol hajmining qisqarishiga, ijtimoiy tengsizlikning kuchayishiga va aholining umumiy farovonligining pasayishiga olib keladi.

O'zbekiston iqtisodiyoti misolida ham so'nggi yillarda inflatsiya sur'atlari aholining daromadlariga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Masalan, iste'mol narxlari indeksi (CPI) oshgan davrlarda aholining real ish haqi va pensiya miqdorlarining xarid qobiliyati pasaygani kuzatilgan. Shu sababli davlat tomonidan pul-kredit siyosatini qat'iylashtirish, byudjet xarajatlarini optimallashtirish va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash dasturlarini kengaytirish orqali inflatsiyani jilovlashga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Inflyatsiya pul qadrini tushirib, uning iqtisodiy ahamiyatiga putur yetkazadi, shu bois davlat harajatlarini qisqartirish, soliqlarni oshirish, pul emissiyasini cheklash, monopol narxlarni tartiblash, narx erkinligini ta'minlash, ortiqcha pullarni bankka, qimmatli qog'ozlar bozoriga tortish va boshqalarlardan iborat inflyatsiyaga qarshi siyosat yuritiladi. Inflyatsiya jahondagi barcha mamlakatlarga xos va xalqaro tus olgan. Masalan, Inflyatsiya sur'atlari 1980-yilda AQShda 10,8, Yaponiyada 7,1, Germaniyada 5,8, Fransiyada 13,3, Buyuk Britaniyada 16,3% ni, 1990-yilda tegishli 5,0; 2,4; 2,5; 3; 4,7% ni tashkil qildi. Inflyatsiya shiddati narxlarning o'sish indeksiga qarab aniqlanadi. Bu indeks O'zbekistonda 300 ga yaqin tovarlar (2000-yil) narxi o'zgarishlarini hisobga oladi.

Inflatsiya va real daromadlar o'rtasidagi bog'liqlik, asosan, teskari proporsional xarakterga ega: inflatsiya oshgani sari real daromad kamayadi. Biroq bu jarayonning darajasi mamlakatning iqtisodiy siyosati, ishlab chiqarish samaradorligi va ijtimoiy himoya tizimining kuchliligiga ham bog'liqdir. Shunday ekan, aholining real daromadlarini himoya qilish uchun iqtisodiy o'sish barqarorligini ta'minlash, mehnat unumdorligini oshirish va narxlar barqarorligini saqlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Hozirgi davrda inflatsiya muammosi dunyo miqyosida eng muhim iqtisodiy masalalardan biri hisoblanadi. Global iqtisodiy o'zgarishlar, energiya resurslari narxining o'zgarishi, ishlab chiqarish zanjirlaridagi uzilishlar va moliya bozorlaridagi beqarorliklar ko'plab mamlakatlarda narxlarning tez o'sishiga sabab bo'lmoqda. Bu jarayon aholining real daromadlariga bevosita ta'sir etib, ularning xarid qobiliyatini pasaytiradi hamda turmush darajasini yomonlashtiradi. Shu boisdan, inflatsiya va real daromadlar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish nafaqat iqtisodiy tahlil, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston sharoitida ham bu mavzu nihoyatda muhimdir. So'nggi yillarda iqtisodiy islohotlar, bozor mexanizmlarining kuchayishi va tashqi omillar ta'siri natijasida inflatsiya darajasi o'zgaruvchan bo'lib kelmoqda. Bu esa aholining real daromadlarini tahlil qilish, ularni inflyatsion bosimdan himoya qilish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va iqtisodiy siyosat samaradorligini baholash zaruratini keltirib chiqarmoqda.

Mazkur mavzuning mohiyati shundaki, inflatsiya va real daromadlar o'rtasidagi teskari bog'liqlikni chuqur o'rganish orqali iqtisodiy siyosatning ustuvor

yo‘nalishlarini aniqlash, aholining turmush darajasini barqaror saqlash va milliy iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlash imkoniyati yaratiladi.

Xulosa

Inflyatsiya jarayonlari va uning aholining real daromadlariga ta'siri masalasi O'zbekiston iqtisodiy taraqqiyotining eng dolzarb mavzularidan biri hisoblanadi. Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, inflatsiya va aholining real daromadlari o'rtasida teskari bog'liqlik mavjud. Ya'ni, inflatsiya darajasi oshgani sari aholining xarid qobiliyati pasayadi, real daromadlar esa kamayadi.

Bu jarayon mamlakat iqtisodiyotining barqarorligiga, ijtimoiy tengsizlik darajasiga va aholi farovonligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, inflyatsiyani nazorat qilish va narxlar barqarorligini ta'minlash davlatning ustuvor iqtisodiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu borada pul-kredit siyosatini oqilona yuritish, byudjet xarajatlarini samarali rejalashtirish, ishlab chiqarish hajmini oshirish hamda mahalliy mahsulotlar ulushini kengaytirish muhim ahamiyatga ega.

Aholining real daromadlarini saqlab qolish uchun esa mehnat haqi o'sishini inflyatsiya darajasiga mutanosib ravishda ta'minlash, ijtimoiy himoya tizimini kuchaytirish va iqtisodiy siyosatda aholining farovonligini markazga qo'yish zarur. Faqat shunda iqtisodiy o'sish barqaror bo'lib, aholining turmush darajasi yaxshilanadi.

Inflyatsiyaning iqtisodiy tizimga ta'siri ko'p qirrali bo'lib, ishlab chiqarish, moliya, investitsiya, bandlik va ijtimoiy tenglik kabi sohalarda sezilarli darajada namoyon bo'ladi. Ishlab chiqaruvchilar uchun resurslar narxining oshishi tannarxni ko'tarib yuboradi, bu esa oxir-oqibat iste'molchi zimmasiga tushadi.

Banklar uchun foiz stavkalarining oshishi kreditlash imkoniyatlarini cheklaydi, investitsion loyihalar xavf ostida qoladi. Shuningdek, jamiyatdagi daromadlar tengsizligi ortadi, o'rta qatlamning iqtisodiy barqarorligi zaiflashadi. Shu sababli inflyatsiya faqat moliyaviy hodisa emas, balki ijtimoiy muammo sifatida ham ko'riladi.

O'zbekiston uchun ham inflyatsiyaga qarshi kurashish jarayonida ikki asosiy yo'nalish muhim ahamiyatga ega. Birinchisi — iqtisodiy asoslarni mustahkamlash, ya'ni ishlab chiqarishni kengaytirish, ichki bozorda tovar va xizmatlar taklifini ko'paytirish, investitsion muhitni yaxshilash. Ikkinchisi esa — ijtimoiy himoya tizimini kuchaytirish, aholining turli qatlamlari uchun teng imkoniyatlar yaratish va daromadlarni indeksatsiya qilish mexanizmlarini samarali joriy etishdir.

Umuman olganda, inflyatsiya jarayonlari va uning aholining real daromadlariga ta'siri masalasi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash uchun ham dolzarbdir. Agar inflyatsiya nazorat qilinmasa, u iqtisodiy o'sish sur'atlarini sekinlashtiradi, investitsiyalarni kamaytiradi va ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi.

Aksincha, samarali siyosat yuritilgan taqdirda inflyatsiya jilovlanadi, aholining real daromadlari himoya qilinadi va mamlakatning iqtisodiy barqarorligi ta'minlanadi. Demak, inflyatsiyaga qarshi kurashish siyosati O'zbekiston taraqqiyotida uzoq

muddatli ijtimoiy-iqtisodiy maqsadlarga erishishning eng muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Xolboev S. Pul-kredit siyosati va inflyatsiyani boshqarish. – Toshkent: TDIU nashriyoti, 2022.
2. Karimov I. Inflyatsiya va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021
3. Blanchard O. Macroeconomics. – Boston: Pearson Education, 2019.
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. "O'zbekiston iqtisodiyotida
5. inflyatsiya jarayonlari" – www.cbu.uz
6. O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi. "Rasmiy inflyatsiya
7. ko'rsatkichlari" – www.stat.uz
8. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. "Pul-kredit siyosati sharhi" — yillik hisobotlar (2022–2024 yillar).
9. Davlat statistika qo'mitasi. "Aholining real daromadlari va inflyatsiya ko'rsatkichlari" statistik byulletenlari.
10. Samuelson, P., & Nordhaus, W. Economics. — McGraw-Hill Education, 2018.
11. Mishkin, F. S. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. — Pearson Education, 2019.
12. Krugman, P., & Wells, R. Macroeconomics. — Worth Publishers, 2020.
13. Ibragimov, B. S. "O'zbekiston iqtisodiyotida inflyatsion jarayonlar va ularning real daromadlarga ta'siri." — Iqtisodiyot va ta'lim jurnali, №3, 2023.
14. Karimov, A. A. "Aholining daromadlari va inflyatsiya o'rtasidagi iqtisodiy bog'liqlik." — O'zbekiston iqtisodiy axboroti, 2022.
15. World Bank. Inflation and Income Dynamics in Emerging Economies. — Washington, D.C., 2023.
16. International Monetary Fund (IMF). World Economic Outlook Report. — 2024.